

УДК 351.823.1:637.5:502.131.1(477)

DOI: 10.35432/tisb342025346491

Лідія Карпенко

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічної служби та права
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-2888-2477>
karpenko.l.m@op.edu.ua*

Сергей Саханенко

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-8376-0328>
sakhanienko.s.y@op.edu.ua*

MEAT GOVERNANCE: СКЛАДОВІ, НАПРЯМИ ТА ВПЛИВ НА М'ЯСОПРОДУКТОВУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

У статті досліджено концепцію Meat Governance (MG) як нову парадигму управління м'ясопродуктовим сектором продовольчого комплексу, що інтегрує державні, ринкові та суспільні механізми регулювання виробництва, обігу й споживання м'яса. Показано, що сучасна глобальна продовольча система потребує трансформації у зв'язку з екологічними, соціальними та етичними викликами, а м'ясна галузь виступає одним із головних чинників кліматичних змін, втрати біорізноманіття та зростання ризиків для здоров'я людини. Концепція MG, заснована на парадигмі governance, орієнтована на багаторівневе та міжсекторальне управління, що поєднує участь держави, бізнесу, наукових інституцій і громадянського суспільства.

У роботі розкрито основні складові MG – нормативну, мережеву, соціально-етичну, економічну та екологічну. Проаналізовані аргументи прихильників MG-концепції на користь її впровадження, у т.ч. еколого-санітарні, соціально-психологічні та інституційно-управлінські. Охарактеризовано інструменти політики MG, зокрема поведінкові, фіскальні, ринкові й регуляторні заходи. Проаналізовано модель “коридорів споживання м'яса” як практичний інструмент реалізації MG-концепції.

Показано, що адаптація MG-концепції в Україні може забезпечити гармонізацію м'ясної політики з Європейським зеленим курсом, сприяти формуванню спеціального господарського режиму для сталого виробництва та передбачає створення Національної платформи Meat Governance при Мінагрополітики. Зазначено, що інституціоналізація запропонованих підходів сприятиме залученню міжнародних «зелених» інвестицій та грантових ресурсів для технологічної модернізації українських виробників.

Зроблено висновок, що впровадження MG має потенціал не лише зменшити екологічний слід галузі, а й підвищити конкурентоспроможність української м'ясопродуктової продукції на європейському ринку, сприяючи переходу до етичного, здорового та кліматично нейтрального харчування.

Ключові слова: Meat Governance, врядування, м'ясопродуктова галузь, сталий розвиток, Європейський зелений курс, продовольча політика.

Lidiia Karpenko

*Doctor in Economics, Professor,
Professor of the Public Service and Law Department
ESI of Public Service and Administration,
Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0002-2888-2477>
karpenko.l.m@op.edu.ua*

Sierhiei Sakhanienko

*Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Regionalism
ESI of Public Service and Administration,
Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0001-8376-0328>
e-mail: sakhanienko.s.y@op.edu.ua*

MEAT GOVERNANCE: COMPONENTS, DIRECTIONS AND IMPACT ON THE MEAT INDUSTRY OF UKRAINE

The article explores the concept of Meat Governance (MG) as a new paradigm for managing the meat-processing sector of the agri-food complex, integrating public, market, and societal mechanisms of regulation over the production, circulation, and consumption of meat. It is shown that the current global food system requires transformation in response to environmental, social, and ethical challenges, as the meat industry remains one of the main drivers of climate change, biodiversity loss, and growing human health risks. Critically, the analysis underscores that traditional, purely market-based approaches are no longer sufficient to mitigate the negative externalities generated by industrial livestock farming. The MG concept, based on the governance paradigm, is oriented toward multi-level and cross-sectoral management combining the participation of the state, business, academic institutions, and civil society.

The paper outlines the key components of MG – normative, network, socio-ethical, economic, and environmental. It analyzes the arguments of MG advocates in favor of its implementation, including ecological-sanitary, socio-psychological, and institutional-managerial aspects. The study characterizes the policy instruments of MG, in particular behavioral, fiscal, market, and regulatory measures, and examines the «meat consumption corridors» model as a practical tool for implementing the MG framework. Furthermore, the article addresses potential resistance to these measures, proposing specific communication strategies to legitimize state intervention in private dietary choices.

It is shown that adapting the MG concept in Ukraine can ensure the harmonization of national meat policy with the European Green Deal, support the formation of a special economic regime for sustainable production, and provide for the establishment of a National Meat Governance Platform under the Ministry of Agrarian Policy and Food. In the context of post-war reconstruction, adopting these principles offers a strategic opportunity to modernize agricultural infrastructure while strictly adhering to EU sustainability benchmarks. The article concludes that the implementation of MG has the potential not only to reduce the ecological footprint of the meat sector but also to enhance the competitiveness of Ukrainian meat products on the European market, contributing to the transition toward ethical, healthy, and climate-neutral food systems. Ultimately, the study posits that institutionalizing Meat Governance is a strategic necessity for ensuring long-term national food security and resilience.

Keywords: Meat Governance, governance, meat industry, sustainable development, European Green Deal, food policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна глобальна продовольча система переживає суттєву трансформацію під впливом еколого-економічних, соціальних та політичних факторів. Виробництво й споживання м'яса, як одного з ключових секторів агропродовольчої політики, стає предметом пильної уваги з боку держав, міжнародних організацій, наукової спільноти та громадськості. У контексті зростаючих викликів – зміни клімату, деградації ґрунтів, виснаження природних ресурсів, етичних питань тваринництва та нерівного доступу до білкових ресурсів – виникає потреба у формуванні нової парадигми управління, що базується на принципах сталого розвитку, багаторівневості та інтеграції інтересів усіх зацікавлених сторін.

Концепція Meat Governance - MG (попередньо її можна перекласти як «система регулювання м'ясного сектору на нових засадах») відображає системний підхід до регулювання виробництва, обігу та споживання м'яса та спрямована на баланс між економічною ефективністю, екологічною сталістю, соціальною відповідальністю та добробутом тварин. Проблема полягає у відсутності єдиної моделі у цьому напрямку, яка б узгоджувала дії органів публічної влади, бізнесу, наукових інституцій і споживачів у межах єдиного управлінського простору, що призводить до фрагментації політик, неузгодженості нормативно-правових рішень та низької ефективності реалізації соціальних, екологічних та інших цілей.

З наукового погляду, дослідження концепції MG дозволяє поглибити розуміння механізмів секторального врядування у сфері продовольства, розкрити потенціал інтеграції екологічних, економічних і соціальних індикаторів у систему управління м'ясним сектором. На тлі зазначеного можуть бути сформовані методологічні засади оцінювання ефективності політик сталого споживання й виробництва м'яса та визначення ролі інституційних акторів у забезпеченні трансформації продовольчих систем відповідно до принципів «governance».

З практичного боку, концепція MG має безпосереднє значення для розроблення збалансованих політик щодо скорочення екологічного сліду м'ясного виробництва, створення прозорих механізмів взаємодії між державою, бізнесом і споживачами, підвищення рівня продовольчої безпеки та етичних стандартів виробництва, адаптації стратегії України у цій сфері до вимог ЄС і глобальних угод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Модель MG є такою, що формується, а тому у вітчизняних дослідженнях майже не існує відповідних досліджень. Серед небагатьох праць, що досліджують окремі складові та напрями концепції MG виокремлюється робота Андрія Наконечного та Наталі Колісніченко присвячена проблемі публічного та приватного інтересу у м'ясному секторі продовольчого комплексу України [2]. Автори аналізують виклики, пов'язані з відсутністю чіткої межі між державним регулюванням та приватною ініціативою, що призводить до конфліктів інтересів, неефективного управління, ризиків для здоров'я населення та довкілля. На основі теоретичних підходів та чинної нормативної бази ними здійснено класифікацію публічних і приватних інтересів на різних етапах виробництва, переробки, зберігання, реалізації та споживання м'ясної продукції. Важливо, що в зазначеній роботі обґрунтовано необхідність визнання м'ясного сектору як об'єкту публічного управління та адміністрування й запропоновані напрямки удосконалення регуляторної політики через інституційне розмежування інтересів, розвиток механізмів нагляду і прозорості.

Михайлом Бондаренко поставлене питання про необхідність запровадження багаторівневої системи управління м'ясною галуззю [5]. На його погляд, державне втручання в економічні процеси не є єдиним засобом подолання «провалів» ринку м'ясної галузі. Спектр альтернативних інституціональних схем регулювання галузі на його погляд включає до себе режими співрегулювання, делегованого та добровільного саморегулювання. Якщо

саморегулювання – це регулювання діяльності бізнесу самим бізнесом, то співрегулювання – це регулювання м'ясної галузі спільно представниками бізнесу, держави та іншими зацікавленими організаціями (організаціями споживачів).

Людмилою Болтовською здійснення оцінка стану і тенденцій розвитку м'ясопродуктового підкомплексу в Україні виходячи із концептуальних підходів щодо необхідності розвитку галузі тваринництва на засадах економічної та екологічної стійкості [1].

Ольга Попова аналізуючи стратегії «Від ферми до виделки» у рамках Європейського зеленого курсу узагальнює основні принципи і вимоги до sustainable foods – сталих продуктів харчування, які є нормою для всіх розміщених на ринку ЄС продуктів харчування відповідно до суспільних інтересів. Нею обґрунтовано, що поняття «сталий агропродовольчий продукт» за змістом ширше, ніж поняття «екологічний продукт», «органічний продукт», оскільки екологічність є однією з характеристик сталості, поряд із кліматичною та соціальною. Чільне місце у зазначеній роботі приділено кліматичному критерію сталості, зокрема, скороченню обсягів викидів парникових газів при виробництві та постачанні агропродовольства (розкриттю вуглецевого сліду), що відповідає цільовій установці декарбонізації та досягнення кліматичної нейтральності Європи [3].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є формування цілісного уявлення про Meat Governance як нової концепції управління м'ясопродуктовим сектором продовольчого комплексу, яка інтегрує державні, ринкові та суспільні механізми регулювання м'ясної галузі. До завдань статті належить обґрунтування ключових складових MG-концепції та окреслення перспектив її запровадження в Україні у напрямі сталого виробництва, етичного споживання й кліматично нейтральних практик щодо м'ясного підкомплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Meat Governance у цілому засновано на парадигмі «governance» (врядування). Як відомо, перебуваючи в мовних запасниках англійської мови, категорія «врядування» наприкінці 80-х рр. XX ст. була переусвідомлена на суспільному та науковому рівні та стала широко вживаною з подання ООН, МВФ, Світового банку. З всіх існуючих визначень врядування, на наш погляд, найбільш точним є запропоноване Комісією з глобального врядування ООН. У дослідницькому звіті «Наше глобальне середовище» (1995 р.), Комісія зазначене: врядування є сукупністю різних засобів, якими інститути, як урядові, так й неурядові керують своїми спільними справами. Це є перманентним процесом, за допомогою якого різноманітні та такі що входять у протиріччя один з одним інтереси можуть бути враховані й реалізовані через кооперативні засоби. Врядування включає формальні інститути та режими, що наділені повноваженнями для забезпечення дотримання встановлених правил, а також неформальні домовленості, з якими люди та інститути або погодилися, або вважають їх такими, що відповідають їх інтересам [19].

Отже, врядування виступає як співробітництво між державою та громадянським суспільством, урядовими та неурядовими організаціями, публічними та приватними інститутами, передбачає як обов'язкове, так й добровільне співробітництво. Врядування інтерпретується сьогодні як форма правління, яка виходить за межі традиційних інститутів влади, тобто як більш широкий процес колективної участі в управлінні. У моделі врядування насамперед наголошується не стільки на застосуванні влади у звичному командно-адміністративному вигляді (розпорядження, накази тощо), скільки – на координації, тобто на невіддільних методах на протигагу класичному веберовському розумінні влади як примусу.

Причиною, завдяки якій фахівці та теоретики в сфері публічного управління перейшли до поняття врядування полягала в тому, що вони бачили «провали ринку» у розподілі соціальних ресурсів, а також неефективність державних інституцій. «Провали ринку» означитиме, що неможливо досягнути рівноваги у суспільстві лише за допомогою ринку,

оскільки у ньому є природні обмеження. Але й урядові структури не можуть повністю подолати провали ринку завдяки своїй природі. На цьому фоні й виникає тяжіння до врядування як способу подолання, як збою ринку, так й урядових структур.

На тлі зазначеного було сформовано кілька концепцій, які інструменталізували «governance» (Good Governance, Global Governance, Network Governance, Multilevel Governance, Collaborative governance, E- Governance), а також було здійснене пристосування також до різних секторів (Climate Governance, Health Governance, Energy Governance, Cultural Governance, Migration Governance, Education Governance). В останні роки спостерігається формування також концепції Meat governance, яка сполучає відповідні секторальні особливості із інституційно-політичними та адміністративними чинниками

MG є багаторівневою системою, яка включає ряд складових:

- нормативну;
- мережеву;
- соціально-етичну;
- економічну;
- екологічну.

В основу формування MG було покладено три групи аргументів. Перша з них стосується того, що сучасні моделі виробництва та споживання м'яса є надзвичайно шкідливими для здоров'я людей, тварин і довкілля та становлять проблему такого масштабу, який потребує втручання всіх інституцій на всіх рівнях врядування – держави, територіального та галузевого самоврядування, громадського сектору, бізнесу. На думку прихильників концепції MG, питання про м'ясо, тобто чи повинні люди споживати м'ясо, у якій кількості та якого саме виду, традиційно вважалось особистою справою, як індивідуальний вибір, на який впливають етичні, культурні й релігійні переконання або просто кулінарні уподобання. Однак протягом останніх десятиліть спостерігається зростаюча політизація м'ясного питання, як частини дискусій про суспільне благо, що пов'язана з проблемами здоров'я людини, добробуту тварин і екологічної сталості.

В існуючих публікаціях звертається увага на те, що з точки зору громадського здоров'я, м'ясо є одним із головних чинників глобальних загроз здоров'ю пов'язаних, зокрема із виникненням зоонозних захворювань, появи стійкості до антимікробних та антивірусних препаратів. З точки зору страждань тварин та їх забою, промислове виробництво м'яса також трактується як злочин проти них. З точки зору впливу на довкілля, виробництво м'яса визначається одним із головних чинників зміни клімату (тваринництво відповідає за 18-20 % антропогенних викидів парникових газів), втрати біорізноманіття, вирубки лісів і опустинювання [6; 7; 20; 24; 29].

Зокрема, згідно точки зору професорки Цюрихського університету Саскії Штуцкі (Saskia Stucki), м'ясо спричиняє величезні соціальні витрати та екологічні наслідки, а також має глибокі негативні впливи на досягнення сталого розвитку, зміну клімату, громадське здоров'я, збереження біорізноманіття та благополуччя тварин. У зв'язку з цим нею робиться висновок, що трансформація продовольчої системи, зокрема системи виробництва м'яса, є проблемою, яка нагально потребує політичної уваги та урядового втручання. Вона вимагає створення відповідної системи врядування, спрямованої на організацію через закони та політику соціальних і економічних змін у напрямі більш здорових, гуманних і сталих продовольчих систем [24].

Друга група аргументів виходить із соціально-психологічних чинників та поточного стану справ у сфері управління м'ясною галуззю, що начебто сприяє високому рівню споживання і виробництва м'яса. Серед іншого прихильниками концепції MG констатується, що в соціальній психології сформувався так званий «м'ясний парадокс»: з одного боку, більшість людей, принаймні вербально, дбають про тварин і не бажають завдавати їм шкоди, але з іншого – дотримуються дієти, яка передбачає їх забій й, як правило, страждання. Таким

чином, виникає суспільний дисонанс між усвідомленням шкоди промислового виробництва м'яса, з одного боку, і невпинним продовженням та зміцненням системи інтенсивного й надмірного виробництва та споживання м'яса, з іншого [17].

З опорою на наукові дані [12; 21; 25; 28] визнається необхідність трансформації продовольчої галузі у цілому й м'ясного сектору зокрема як головної стратегії пом'якшення різних глобальних проблем охорони здоров'я та довкілля. Також привертається увага, що багатьма міжнародними організаціями, такими як Продовольча та сільськогосподарська організація, ОЕСР, Всесвітній банк, Всесвітня організація охорони здоров'я запропонована політика переходу до здорового та стійкого харчування [8; 9; 13; 18; 28]. Наприклад, Стратегія ЄС «Від ферми до виделки», як центральна частина Європейського зеленого курсу, визнає необхідність сталого перетворення продовольчих систем, зменшення споживання тваринних білків та переходу до більш рослинних дієт [10]. Однак наміри щодо сталого перетворення продовольчої системи досі не переросли у помітну політику змін у сфері споживання м'яса. Більш того, порівняно з іншими галузями, тваринницький сектор залишається недостатньо врегульованим з погляду його екологічної складової.

Прихильники МГ серед причин політичної бездіяльності та інертності щодо проблеми м'яса визначають той факт, що політика скорочення споживання м'яса може зустріти сильний суспільний опір. Тому політики та урядовці вважають ініціативи, спрямовані на зміну харчових звичок, «політично токсичними», побоюючись негативної реакції виборців. Іншим ключовим чинником, що перешкоджає трансформації продовольчої системи, є інтереси великих суб'єктів господарювання – так званого м'ясопромислового комплексу. М'ясна галузь, подібно до тютюнової, вугільної чи нафтової, перешкоджає формуванню відповідного суспільного дискурсу щодо обмеження споживання м'яса та активно лобіює державну політику у своїх інтересах. Більше того, вважається, що чинна система регулювання м'ясного сектору не лише не сприяє зменшенню споживання м'яса та переходу до більш збалансованих дієт, а навпаки – побудована так, щоб підтримувати високі рівні виробництва й споживання м'яса та формування т.зв. «м'ясного протекціонізму» [16]. Зазначене хоча й свідчить про наявність специфічного напрямку публічної політики – політики щодо м'яса, однак вона побудована на не реальних потребах суспільства.

Третя група аргументів прибічників МГ-концепції стосується необхідності створення нових підходів до регулювання м'ясної галузі та формування МГ на противагу старої політики, яка довела свою хибність. У зв'язку із цим підкреслюється, що МГ має ґрунтуватися на концепції «Єдиного здоров'я» (One Health) і просувати її взаємозалежні аспекти – здоров'я людини, тварин і планети у цілому [14]. ВООЗ зазначає, що у межах концепції «Єдиного здоров'я» необхідно поставити «здоров'я людей, планети та тварин» у центр трансформаційних процесів і перетворити наші продовольчі системи задля покращення здоров'я та добробуту планети й усіх її мешканців [11]. МГ має бути спрямоване на трансформацію м'ясної системи як частини сталої трансформації продовольства. МГ також повинна сприяти зсувам у харчових звичках у напрямі збільшення споживання рослинних продуктів і зменшення споживання м'яса [4]. Нарешті, МГ має забезпечити таке ціноутворення на м'ясні продукти, яке б враховувало всі зовнішні витрати, які зараз не вкладаються у ціну м'яса. Уявляється, що наслідком зазначеного стане скорочення споживання та виробництва м'яса.

Представники МГ-підходу визнають, що на сьогодні немає єдиної думки щодо того, яка саме кількість м'яса має бути частиною здорового та сталого раціону харчування. Проте на їх погляд МГ може призвести до загальної згоди щодо необхідності суттєвого скорочення споживання м'яса у країнах із високим рівнем доходу (наприклад, зменшення до 300 г на тиждень, тобто близько 16 кг на рік у порівнянні із сучасними 80 кг) [27]). Довгостроковою метою МГ має також стати поступова відмова від промислового виробництва м'яса, зокрема з метою запобігання катастрофічним змінам клімату.

Нарешті, МГ, як й будь яка модель на засадах governance, піднімає проблему ефективності відповідної політики. Адепти концепції вважають, що МГ повинно застосовувати комплексний набір як «м'яких», так й і «жорстких» заходів та інструментів впливу, що впливають не лишена на пропозицію м'яса, але й на попит. Ці заходи мають включати юридичні, психологічні, інформаційні, фінансові, ринкові механізми, як регулювання, так й прямі заборони. Так, поведінкові заходи передбачають проведення освітніх кампаній, перегляд національних рекомендацій щодо харчування з метою закріплення принципів здорового та сталого раціону. Також вони можуть передбачати маркування продуктів і «підштовхування» до відповідного споживання, наприклад, встановлення рослинних страв «за замовчуванням» в пропозиціях громадського харчування.

Фінансові заходи мають передбачити скасування сільськогосподарських субсидій для тваринницького сектору та перенаправлення державної підтримки на виробництво продуктів рослинного походження. Крім того, не виключається «податок на м'ясо», як інструмент для стимулювання поведінкових змін серед споживачів.

Регуляторні заходи з позицій МГ можуть включати підвищення стандартів добробуту тварин і захисту довкілля у тваринництві; встановлення обов'язкових цільових показників скорочення викидів для тваринницької галузі як для, наприклад промисловості; заборону реклами м'яса, маркування м'ясних продуктів за принципами маркування цигарок з посиланням на їх негативний вплив.

Особливий наголос у МГ робиться на тому, що саме держава має взяти на себе фінансування нових харчових технологій, зокрема великий потенціал вбачається таких технологіях а продуктах як:

- культивоване (штучне, клітинне) м'ясо, що виробляється з клітин тварин, які вирощують у лабораторних умовах без необхідності забою. Клітини отримують поживні речовини з штучно створеного середовища, формуючи м'язову тканину, аналогічну натуральному м'ясу;

- рослинне м'ясо, що створюється з рослинних білків (соя, горох, пшениця, бобові), які імітують текстуру, смак і вигляд м'яса. Технології включають використання гідратації білків, ароматизаторів, барвників (наприклад, буряковий сік або гемові сполуки);

- мікропротеїнні технології засновані на нитчастих грибах (фузарій, аспергілус) шляхом ферментації;

- ферментування білків засобами синтетичної біології (мікроорганізми програмуються для виробництва тваринних білків (наприклад, казеїну, міоглобіну, колагену);

- комахопродукти, де джерелом високоякісного білка є цвіркуни, борошняні хробаки, сарана;

- гібридні продукти, що поєднують рослинні білки з клітинним або тваринним компонентом, щоб зменшити екологічний слід і зберегти органолептичні властивості м'яса;

- альтернативні білкові системи як альгопротеїни (білки з водоростей), одноклітинні білки отримані з бактерій або дріжджів, білкові продукти, що використовують гази як сировину.

Мінна Канерва (Minna Kanerva) – старший науковий співробітник Центру досліджень сталого розвитку Бременського університету, пропонує інструмент МГ у вигляді так званих коридорів споживання м'яса. На її думку, вони покликані як на концептуальному, так і на практичному рівні сприяти справедливому зниженню високого рівня споживання м'яса до показників, які можна вважати екологічно сталими та соціально прийнятними. У руслі наявних досліджень вона визначає коридори споживання як «підлогу» і «стелю» споживання [22]. «Підлога» має бути соціально узгодженою і становити прийнятний мінімальний рівень споживання, на який люди можуть мати право, подібно до права людини на достатній рівень життя та добробут. Відповідно, «стеля» означає максимальний рівень споживання, який враховує планетарні обмеження і, таким чином, дозволяє як сучасному людству, так і

майбутнім поколінням споживати. Споживчі коридори орієнтовані на гідне життя, а також на соціально-екологічну справедливість, беручи до уваги майбутні покоління людства. Коридори стосуються не лише харчових продуктів, а й усіх споживчих товарів – зокрема одягу, побутової електроніки тощо.

Застосовуючи цю загальну концепцію до м'яса, коридор сталого споживання м'яса визначає рівень споживання, який є соціально та культурно прийнятним, водночас достатньо поживним і екологічно сталим. Мінна Канерва припускає, що в майбутньому ці коридори можуть стати непотрібними, зокрема якщо споживання м'яса промислового виробництва буде денормалізоване або якщо суспільство загалом почне надавати пріоритет правам тварин над «правом» людей їсти м'ясо. Подібним чином, якщо майбутні замінники м'яса (культивоване, ферментоване чи рослинне м'ясо) зможуть адекватно замінити традиційне м'ясо тваринного походження, то такий інструмент MG більше не знадобиться.

У зв'язку із зазначеним обґрунтовується певний континуум споживання м'яса, який охоплює всі різноманітні способи споживання або відмови від традиційного м'яса чи нових його видів [15]. Цей континуум можна розглядати також як етапи реалізації MG-концепції. До них, зокрема, належать (рисунок 1):

- веганство (повна відмова від усіх продуктів тваринного походження);
- вегетаріанство (відмова виключно від м'яса, але не від яєць, молока тощо);
- пескетаріанство (відмова від м'яса наземних тварин, але споживання риби та морепродукти);
- жорстке флекситаріанство (свідома мінімізація частки м'яса в раціоні);
- гнучке флекситаріанство (свідоме скорочення частки м'яса в раціоні);
- регулярне споживання м'яса разом з іншими продуктами;
- м'ясоїдство (м'ясо є головним продуктом харчування).

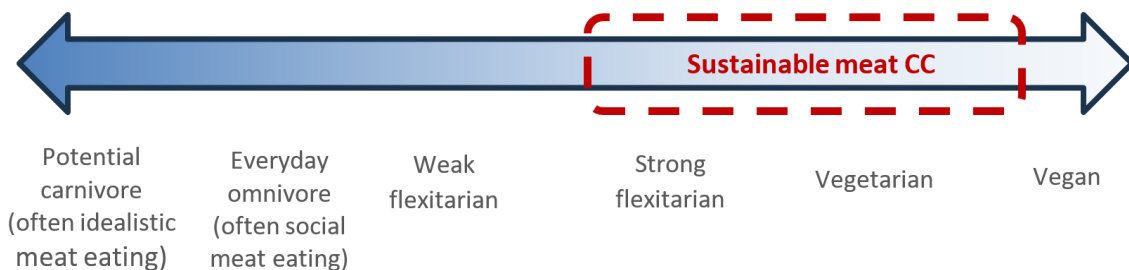

Рис. 1. Континуум споживання м'яса [15]

На погляд прихильників MG-концепції після проведення локальних експериментів цілком можливо випробувати інструмент управління коридорами споживання в рамках ширшої національної політики. Важливо зазначити, що в дусі «governance» реалізація коридорів передбачає науково обґрунтовані обговорення й узгодження між різними суб'єктами в межах як партисипативної, так й деліберативної демократії. До них, зокрема, належать:

регулюючі органи, тобто органи публічної влади на місцевому, регіональному та національному рівнях, що відповідають за встановлення й дотримання стандартів безпеки харчових продуктів, гігієни, добробуту тварин і впливу на довкілля;

міжнародні організації - Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, Всесвітня організація охорони здоров'я, які надають рекомендації та інформацію щодо безпеки харчових продуктів і сталих методів виробництва;

фермери, переробники, дистриб'ютори та їхні саморегулювні організації, що відіграють важливу роль у захисті своїх економічних інтересів;

громадянське суспільство – різного роду правозахисні групи, групи захисту тварин,

об'єднання споживачів.

Після науково обгрунтованого обговорення за участю різних зацікавлених сторін може з'явитися багато варіантів політики для впровадження коридорів споживання м'яса.

Інструментальним виразом MG-концепції щодо реалізації цільових показників має бути сполучення «м'яких» та «жорстких» заходів. До «м'яких заходів» належать нові рекомендації щодо харчування, просвіта та набуття нових навичок приготування страв із рослинних продуктів. Більш жорсткі заходи включають надання «за замовчуванням» (первинна пропозиція) у закладах громадського харчування страв рослинного походження, запровадження податку на м'ясо, заборону реклами м'яса, посилення законодавства про захист тварин тощо. Крім того, такі заходи мають передбачати фінансову підтримку в тій чи іншій формі для нових видів м'яса, традиційних рослинних білкових продуктів та агроекологічного землеробства. Найжорсткіші заходи можуть включати, наприклад, скасування всіх субсидій на виробництво м'яса, ухвалення законодавства про права тварин, яке поширюється також на сільськогосподарських тварин, і державне нормування споживання м'яса. Критично важливим для реалізації моделі MG є те, що різні типи заходів мають бути стратегічно впорядковані. Наприклад, м'якші заходи мають передувати жорсткішим або принаймні супроводжувати їх.

Центральною середньостроковою метою MG має бути радикальне скорочення споживання м'яса, а також заміна промислового виробництва м'яса іншими методами виробництва, причому на значно нижчому рівні. Зрештою, MG може включати запровадження обов'язкових цільових показників скорочення споживання м'яса, подібних до цільових показників скорочення викидів парникових газів, розроблених для багатьох секторів економіки. Щодо ЄС пропонується досягти коридору споживання між веганством та жорстким флекситаріанством (див., рисунок 1).

Слід зазначити, що будучи первинно маргіналізованою, MG-концепція починає поступово сприйматися не лише науковцями, а й політиками. Зокрема у січні 2025 р. Інститут порівняльного публічного права та міжнародного права Товариства Макса Планка провів у Гайдельберзі конференцію під назвою «Defund Meat». Представники різних наукових дисциплін і громадянського суспільства ухвалили Гайдельберзьку декларацію щодо Meat governance [26].

Виходячи із існуючих загроз щодо довкілля, зміни клімату, здоров'я людини та добробуту тварин у Декларації зазначено, що промислове виробництво та споживання м'яса можна суттєво скоротити, не ставлячи під загрозу продовольчу безпеку і не порушуючи права людини на достатнє харчування. Для пом'якшення негативного впливу виробництва м'яса пропонується розробити ефективну модель MG. В якості необхідних змін споживанні та виробництві м'яса пропонується поєднання різних стратегій, у т.ч. регуляторних (підвищення екологічних стандартів і стандартів добробуту тварин), економічних (підвищення ПДВ на продукти тваринного походження, встановлення цін за реальними витратами та перенаправлення субсидій і мит із виробництва м'яса на більш екологічні та корисні альтернативи), наукових (інвестиції в альтернативні варіанти м'яса), поведінкові (інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення) заходи.

Автори Декларації закликають з метою відходу від промислового виробництва та нераціонального споживання м'яса створити широку коаліцію організацій, які займаються питаннями охорони довкілля, громадського здоров'я, соціальної справедливості та захисту тварин. Також пропонуються активізувати міжнародне співробітництво, щоб сприяти переходу до безпечніших, здоровіших і сталих продовольчих систем у регіонах із низьким рівнем доходу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В якості висновків щодо даної роботи спробуємо визначити можливий вплив MG на м'ясопродуктову галузь України, яка перебуває у непростих умовах, обумовлених як

широкомасштабним вторгненням Російської Федерації, так й умовами входження на європейський ринок. На наш погляд, впровадження МГ-концепції може насамперед радикально оновити підходи до регулювання м'ясної галузі в Україні. Це може полягати, зокрема, у переході від адміністративного управління до врядування з наголосом на спільній участі держави, бізнесу, саморегулювних організацій, громадських інституцій. Звичайно МГ-концепція має значний потенціал у гармонізації вітчизняних галузевих вимог із ЄС-стандартами, які передбачають інтеграцію екологічних, етичних і соціальних критеріїв сталості у виробництві продуктів харчування. Фактично мова може йти про закріплення спеціального господарського режиму у м'ясному підкомплексі, який сприятиме декарбонізації тваринництва та переході до етичних практик виробництва. Економічні наслідки запровадження МГ-концепції в Україні можуть полягати у державній підтримці сталих технологій і екологічних господарств, а також розвитку експорту «sustainable meat» як можливою конкурентною перевагою України в умовах інтеграції до європейського ринку.

Враховуючи національну традиції споживання м'яса з акцентом на продукти свинарництва, МГ-концепція може мати відповідний соціально-етичний та поведінковий вимір спрямований на трансформацію харчових звичок населення у напрямі більш здорового та гуманного харчування. Це зокрема передбачає розроблення національних рекомендацій зі сталого харчування, освітні та інформаційні кампанії щодо здорової їжі, екології та добробуту тварин.

Для інституційної адаптації МГ-концепції можна запропонувати створення Національної платформи Meat Governance, як консультативно-дорадчого органу при Мінагрополітики, який має розробити «Дорожню карту сталого м'ясного сектору України» узгодженого з Європейським зеленим курсом. Суттєвим є стимулювання створення галузевих саморегулювних організацій фермерів, переробників, ритейлерів та делегування їм повноважень щодо встановлення додаткових стандартів добробуту тварин і маркування продукції. На порядку денному повинно бути й розроблення проекту Закону України «Про м'ясо та м'ясопродукти» на основі деяких принципів МГ.

Список використаних джерел

1. Болтовська Л.Л. Особливості функціонування та актуальні напрями розвитку м'ясопродуктового підкомплексу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-59-113.
2. Колісніченко Н., Наконечний А. Співвіднесення публічного та приватного інтересу у галузевих політиках (на прикладі м'ясного сектору продовольчого комплексу України). *Актуальні проблеми державного управління*. 2025. № 1 (66). С. 232-254. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2025-1-11>
3. Попова О. Активізація сталих агропродовольчих ланцюгів у контексті Європейського зеленого курсу. *Економіка промисловості*. 2021. № 3. С. 77-96.
4. A just transition in the meat sector: why, who and how? URL: <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2022/11/just-transition-meat-sector.pdf> (дата звернення: 10.10.2025)
5. Bondarenko M. Institute of self-regulation in the public administration system of the meat processing industry. *Теоретичні та прикладні питання державотворення: електрон. наук. фак. вид.* Вип. 28. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2022. С. 7-18. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb282022285194>
6. Coimbra Z.H., Gomes-Jr. L., Fernandez F. Human carnivory as a major driver of vertebrate extinction. URL: <https://doi.org/10.1016/j.pecon.2020.10.002>
7. Eisen M., Brown P. Global food system emissions could preclude achieving the 1.5° and 2°C climate change targets. <https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000010>
8. FAO and WHO. 2019. Sustainable healthy diets – Guiding principles. Rome. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/08116cce-1ad5-44cf-bd69-e453322013ef/content>

9. FAO. Sustainable diets and biodiversity directions and solutions for policy, research and action. URL: <https://www.fao.org/4/i3004e/i3004e.pdf>
10. Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. URL: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
11. Food systems delivering better health: executive. Summary. URL: https://d32xksboxpocwt.cloudfront.net/shrine_store/uploads/networks/192/communications/35501/ac24be3460bbe8a1f45a53c5471a5892.pdf
12. IPCC, 2022. Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. DOI: 10.1017/9781009157926.025
13. IPCC, 2023: Sections. In: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. URL: <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>
14. Joint Tripartite (FAO, OIE, WHO) and UNEP Statement Tripartite and UNEP support OHHLEP's definition of «One Health». URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/54a0f96f-066e-4a16-a186-1a4bbd9d9303/content>
15. Kanerva M. The New Meatways and Sustainability: Discourses and Social Practices. URL: <https://www.transcript-publishing.com/media/pdf/c8/8a/94/oa9783839454336qCiXyB4i3RnC3.pdf>
16. Kortleve A., Mogollón J., Harwatt H., Behrens P. Over 80% of the European Union's Common Agricultural Policy supports emissions-intensive animal products. URL: <https://www.nature.com/articles/s43016-024-00949-4>
17. Loughnan S., Bastian B., Haslam N. The Psychology of Eating Animals. *Current Directions in Psychological Science*. 2014. Vol. 23. №. 2. PP. 104-108.
18. OECD (2021), Making Better Policies for Food Systems, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/ddfba4de-en>
19. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. URL: <https://www.gdrc.org/u-gov/global-neighborhood/chap1.htm>
20. Rapid global phaseout of animal agriculture has the potential to stabilize greenhouse gas levels for 30 years and offset 68 percent of CO2 emissions this century. URL: <https://journals.plos.org/climate/article?id=10.1371/journal.pclm.0000010>
21. Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. URL: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aag0216>
22. Sahakian M., Fuchs D., Lorek S, Di Giulio A. Advancing the concept of consumption corridors and exploring its implications. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15487733.2021.1919437>
23. Shepon A., Eshel G., Elad N., Milo R. The opportunity cost of animal based diets exceeds all food losses. URL: <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1713820115>
24. Stucki S. Defund Meat: A Call for Transformative Meat Governance. URL: <https://verfassungsblog.de/defund-meat-intro>
25. Sun Z., Scherer L., Tukker A. et al. Dietary change in high-income nations alone can lead to substantial double climate dividend. URL: <https://www.nature.com/articles/s43016-021-00431-5>
26. The Heidelberg Declaration on Transforming Global Meat Governance. URL: <https://www.ejiltalk.org/the-heidelberg-declaration-on-transforming-global-meat-governance>
27. Willett W., Rockström J., Loken B. et al. Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. URL: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(18\)31788-4/abstract](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(18)31788-4/abstract)
28. World Bank. Recipe for a Livable Planet: Achieving Net Zero Emissions in the Agrifood System. *Agriculture and Food Series*. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/publication/recipe-for-livable-planet>
29. Xu X., Sharma P., Shu S. et al. Global greenhouse gas emissions from animal-based foods are twice those of plant-based foods. *Nature Food*. 2021. №2, 724-732.

<https://doi.org/10.1038/s43016-021-00358-x>

References

1. Boltovska, L.L. (2024). Osoblyvosti funktsionuvannia ta aktualni napriamy rozvytku miasoproduktovoho pidkompleksu v Ukraini [Features of functioning and current directions of development of the meat product subcomplex in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 59. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-59-113 [in Ukrainian].
2. Kolisnichenko, N., & Nakonechnyi, A. (2025). Spivvidnesennia publichnoho ta pryvatnoho interesu u haluzevykh politykakh (na prykladi miasnoho sektoru prodovolchoho kompleksu Ukrainy) [Correlation of public and private interest in sectoral policies (on the example of the meat sector of the food complex of Ukraine)]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Current problems of public administration*, 1(66), 232-254. Retrieved from <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2025-1-11> [in Ukrainian].
3. Popova, O. (2021). Aktyvizatsiia stalykh ahroprodovolchykh lantsiuhiv u konteksti Yevropeiskoho zelenoho kursu [Activation of sustainable agri-food chains in the context of the European Green Deal]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 3, 77-96 [in Ukrainian].
4. Stockholm Environment Institute (n.d.). A just transition in the meat sector: why, who and how? Retrieved from <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2022/11/just-transition-meat-sector.pdf> [in English].
5. Bondarenko, M. (2022). Institute of self-regulation in the public administration system of the meat processing industry. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia – Theoretical and applied issues of state building*, 28, 7-18. Retrieved from <https://doi.org/10.35432/tisb282022285194> [in English].
6. Coimbra, Z.H., Gomes-Jr, L., & Fernandez, F. (2020). Human carnivory as a major driver of vertebrate extinction. *Perspectives in Ecology and Conservation*. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.pecon.2020.10.002> [in English].
7. Eisen, M., & Brown, P. (2022). Global food system emissions could preclude achieving the 1.5° and 2°C climate change targets. *PLOS Climate*. Retrieved from <https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000010> [in English].
8. FAO and WHO. (2019). Sustainable healthy diets – Guiding principles. Rome. Retrieved from <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/08116cce-1ad5-44cf-bd69-e453322013ef/content> [in English].
9. FAO. (2012). Sustainable diets and biodiversity directions and solutions for policy, research and action. Retrieved from <https://www.fao.org/4/i3004e/i3004e.pdf> [in English].
10. European Commission. (2020). Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. Retrieved from https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf [in English].
11. European Observatory on Health Systems and Policies. (2021). Food systems delivering better health: executive summary. Retrieved from https://d32xksboxpocwt.cloudfront.net/shrine_store/uploads/networks/192/communications/35501/ac24be3460bbe8a1f45a53c5471a5892.pdf [in English].
12. IPCC. (2022). Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. DOI: 10.1017/9781009157926.025 [in English].
13. IPCC. (2023). Sections. In Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Retrieved from <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647> [in English].
14. FAO, OIE, WHO, & UNEP. (2021). Joint Tripartite (FAO, OIE, WHO) and UNEP Statement: Tripartite and UNEP support OHHLEP's definition of «One Health». Retrieved from <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/54a0f96f-066e-4a16-a186-1a4bbd9d9303/content> [in English].

15. Kanerva, M. (2021). The New Meatways and Sustainability: Discourses and Social Practices. Retrieved from <https://www.transcript-publishing.com/media/pdf/c8/8a/94/oa9783839454336qCiXyB4i3RnC3.pdf> [in English].
16. Kortleve, A., Mogollón, J., Harwatt, H., & Behrens, P. (2024). Over 80% of the European Union's Common Agricultural Policy supports emissions-intensive animal products. *Nature Food*. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/s43016-024-00949-4> [in English].
17. Loughnan, S., Bastian, B., & Haslam, N. (2014). The Psychology of Eating Animals. *Current Directions in Psychological Science*, 23(2), 104-108 [in English].
18. OECD. (2021). Making Better Policies for Food Systems. OECD Publishing, Paris. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/ddfba4de-en> [in English].
19. Commission on Global Governance. (1995). Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Retrieved from <https://www.gdrc.org/u-gov/global-neighbourhood/chap1.htm> [in English].
20. Eisen, M.B., & Brown, P.O. (2022). Rapid global phaseout of animal agriculture has the potential to stabilize greenhouse gas levels for 30 years and offset 68 percent of CO2 emissions this century. *PLOS Climate*, 1(2). Retrieved from <https://journals.plos.org/climate/article?id=10.1371/journal.pclm.0000010> [in English].
21. Poore, J., & Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360(6392), 987-992. Retrieved from <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aaq0216> [in English].
22. Sahakian, M., Fuchs, D., Lorek, S., & Di Giulio, A. (2021). Advancing the concept of consumption corridors and exploring its implications. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 17(1), 305-315. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15487733.2021.1919437> [in English].
23. Shepon, A., Eshel, G., Elad, N., & Milo, R. (2018). The opportunity cost of animal based diets exceeds all food losses. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*. Retrieved from <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1713820115> [in English].
24. Stucki, S. (2023). Defund Meat: A Call for Transformative Meat Governance. *Verfassungsblog*. Retrieved from <https://verfassungsblog.de/defund-meat-intro> [in English].
25. Sun, Z., Scherer, L., Tukker, A., et al. (2022). Dietary change in high-income nations alone can lead to substantial double climate dividend. *Nature Food*. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/s43016-021-00431-5> [in English].
26. The Heidelberg Declaration on Transforming Global Meat Governance. (2022). Retrieved from <https://www.ejiltalk.org/the-heidelberg-declaration-on-transforming-global-meat-governance> [in English].
27. Willett, W., Rockström, J., Loken, B., et al. (2019). Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *The Lancet*. Retrieved from [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(18\)31788-4/abstract](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(18)31788-4/abstract) [in English].
28. World Bank. (2024). Recipe for a Livable Planet: Achieving Net Zero Emissions in the Agrifood System. Agriculture and Food Series. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/publication/recipe-for-livable-planet> [in English].
29. Xu, X., Sharma, P., Shu, S. (2021). Global greenhouse gas emissions from animal-based foods are twice those of plant-based foods. *Nature Food*, 2, 724-732. Retrieved from <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00358-x> [in English].